

פרק א משנה א (יחידה 25) ארבעה אבות נזיקין

מדריך למורה.

משנתנו היא מבוא לדיני הנזיקין של חכמים. התלמידים יכירו ויבינו את משמעותו של כל אחד מאבות הנזיקין, ובנוסף התלמידים ייפגשו עם שני מושגי תוכן חדשים החושבים מאוד להמשך לימודיהם והם **אב ותולדה**.

זמן הוראה מומלץ: שיעור אחד

מטרות

1. הישג **מבנה**: התלמיד יבין את מבנה המשנה על בסיס החלוקה לשלושה חלקים.
 2. הישג **מושגי תוכן**: התלמיד יכיר את המושג ארבעה אבות נזיקין ואת שמותם, יכיר את המושגים של אבות ותולדות ויבין שדיני התולדות נלמדים מדיני האבות.
 3. הישג **מושגים לשוניים**: התלמיד יכיר ויבין את המושגים: 'לא הרי... כהרי...!', 'במיטב הארץ'.
 4. הישג **הבנה ופרשנות**: התלמיד יבין את העיקרון של כל אחד מאבות הנזיקין.
 5. הישג **ערכים**: התלמיד יכיר יתבונן בחובת אחריותו של אדם על ממונו המתבטאת גם בחובה להיזהר שלא ייגרם נזק וגם בחובה לשלם אם קרה נזק.
- מיומנות נרכשת** : זיהוי המאפיין של הכותרת במשנה, ואיתור חלקי המשנה ע"פ הכותרת .

פתיחה

להקריין או לתלות על הלוח את ארבעת התמונות הבאות אחת לצד השניה (**במצגת המצורפת**), שכל אחת מהן מסמלת אב נזיקין אחר:

לדון עם התלמידים בשאלות הבאות:

- א. מה משותף לכל התמונות? כל הדברים שם עלולים לגרום נזק.
- ב. אם צריך לחלק את התמונות לשתי קבוצות, כיצד הייתם מחלקים?
התשובה המתבקשת, שהיא הראשונה שמופיעה במשנה – בעלי חיים ושאנים בעלי חיים.
כדאי לכוון את התלמידים עד שיעלו את ההבדל בין הבור שאינו יכול לזוז לכל השאר.
- ג. מה ההבדל בין השור לבין הכלב?
כעת כדאי לקרוא את כותרת המשנה ולכל תמונה להתאים את אב הנזיקין מן המשנה.

א. מבנה

למשנה שלפנינו יש מבנה מיוחד, בחלק א מופיעה כותרת (בה דנו בפתיח), בחלק ב המשנה מנתחת המשנה את הכותרת, ומסבירה מהו המאפיין היחודי של כל אחד מן האבות, בחלק ג היא בודקת מהו המכנה המשותף בין האבות.

כותרת
ההבדלים בין האבות השונים

אֲרֵבֶּעָ אֲבוֹת נֹזְקִין: הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר וְהַמִּבְעָה וְהַקְּעָר.
לֹא תִרִי הַשּׁוֹר כַּהֲרִי הַמִּבְעָה, וְלֹא תִרִי הַמִּבְעָה כַּהֲרִי הַשּׁוֹר.
וְלֹא זֶה נֹזֵה, שִׁישׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים, כַּהֲרִי הָאֵשׁ שֶׁאֵין בוֹ רוּחַ חַיִּים.
וְלֹא זֶה נֹזֵה, שֶׁדֹּרְכּוֹ לִילֵךְ וְלִהְיוֹק,
כַּהֲרִי הַבּוֹר שֶׁאֵין דֹּרְכּוֹ לִילֵךְ וְלִהְיוֹק.
הַצַּד הַשְּׂנֵה שֶׁבָּהֶן - שֶׁדֹּרְכּוֹ לִהְיוֹק וְשֶׁמִּירְתּוֹ עָלֶיךָ.
וְכִשֶּׁהוּיִק חָב הַמּוּיִק לְשֵׁלֶם תְּשִׁלּוּמֵי נֹזֵק בְּמִיטַב הָאָרֶץ:

המכנה המשותף

ב. מושגי תוכן

אב ותולדה הינם מושגי תוכן שהתלמידים יפגשו בהם גם בלימודם במסכת שבת, טהרות ועוד. ולכן חשוב לחדד לדברים באופן מדויק.

אב – הדין הראשוני

תולדה – הדין המשני הנלמד מן האב

לצורך המשל האב דומה לאב טיפוס במפעל, ממנו מצירים עוד דגמים שונים של אותו מוצר.

ג. הבנה ופרשנות

שם האב	העיקרון	דוגמא לתולדה
שור	בעל חיים של אדם שגרם נזק	כלב שנשך אדם
בור	תקלה או מכשול שאדם יצר	שברי זכוכית מבקבוק שאדם שבר ברחוב
הבעה	לדעת רב בגמרא – אדם שגרם נזק לדעת שמואל – בהמה שהזיקה ע"י אכילה	
הבער	משהו שיכול להזיק ויש בו כוח לנוע	חפץ שמונח במקום גבוה ועלול ליפול

כדאי מאד להציע לתלמידים לתת דוגמאות מן החיים לתולדה של אחד מן האבות מן הסביבה המוכרת להם, ואז לדון עם הכיתה תולדה של איזה אב מלאכה היא. במידה והם מביאים דוגמאות מן הכיתה (פסולת המושלכת בחצר ועלולה להזיק וכד' ניתן למנף את הדבר לפעילות מתקנת של מניעת נזקים ולקשור את הדברים ליחידה של תורת חיים)

לפני ביצוע משימות 4-6 כדאי לקרוא את המשנה ולקשר את הדברים לתהליך שנעשה בפתחה: זיהוי ההבדלים בין אבות הנזיקין.

משימה 4 – התשובה 'רוח חיים'

משימה 5 – א) שור, הבעה ב) הבער ג) בור

משימה 6 – מדוע היה צריך להזכיר בתורה 4 אבות שונים ולא ניתן היה להסתפק באב אחד כללי ממנו הינו לומדים על כל המקרים האחרים.

שאלת אתגר

בור, אש דרכו לילך ולהזיק במקרה שלנו האב לא יכולה לזוז ממקומה ולכן היא מוגדרת כבור.

משימה 7 –

- 1) הצד השווה שבהן
- 2) שדרכן לילך ולהזיק
- 3) ממונך ושמירתן עליך
- 4) במיטב הארץ

ד. תורת חיים

בסעיף ג במשימה ניתן לתת לתלמידים להמשיך את הדיון של שלושת החברים, בצורה כזאת שאורי ישכנע את שאר החברים.

לחילופין ניתן לתת משימה לבית (שתזכה בבונוס או בציון טוב) להציג בפני הכיתה סיטואציות מתוך החיים, לקשר אותן לאב הנזיקין המתאים, ולהדגיש את הערך של האחריות לשמור כדי שלא להזיק "שדרכן להזיק ושמירתן עליך".

סיכום

ביחידה זו למדנו הרבה מושגים חדשים, 4 אבות נזיקין, אב ותולדה. כמו למדנו כיצד דנים דיני נזיקין במשנה. בכל אירוע נזק מנסים לדמות את האירוע לאחד מן אבות הנזיקין. לסיים הדגשנו בפני התלמידים שהחובה להימנע מנזקים היא יישום של הכלל ואהבת לרעך כמוך.